

11. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2001. – № 29.
12. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Освіта України. – 2004. – №94.
13. Рудич Ф.М. Політологія: Курс лекцій. – К.: Либідь, 2000. – 384 с.
14. Соціальна філософія: Короткий енцикл. сл. / Заг. ред. і уклад.: В.П.Андрущенко, М.І.Горлач. – К. – Харків: ВМП „Рубікон”, 1997. – 382 с.
15. Філіпчук Г.Г. Громадянське суспільство: освіта, етнокультура, етнополітика. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 375 с.

Анотація

О.В.Роговец

Гражданская культура как составная этнокультуры личности

В статье рассматривается сущность гражданской культуры, исследуется ее логическая взаимосвязь с этнокультурой личности в современных условиях развития украинского общества.

Ключевые слова: гражданская культура, украинский этнос, этнокультура, гражданское общество, воспитание.

Summary

O.V.Rogovets'

Culture of Citizens as the Component of Ethnoculture of Personality

The essence of culture of citizens is examined in the article, its logical connection with ethnoculture of personality in the modern conditions of the development of the Ukrainian society is studied.

Key words: culture of citizens, Ukrainian ethos, ethnoculture, society of citizens, upbringing.

Дата надходження статті

„11” березня 2008 р.

УДК 371.134+376 (045)

Г.І.САВИЦЬКА,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький)

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У даній статті розкрито суть навчально-виховної діяльності майбутнього педагога в умовах інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах. Визначено компоненти готовності до роботи з даними дітьми, які формуються в процесі вивчення дефектологічних дисциплін.

Ключові слова: інтегроване навчання, інклюзивне навчання, діти з особливими потребами, спеціальна освіта, корекційно-виховна робота.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Демократичні зміни в суспільному житті країни зумовили нове бачення, розуміння та переоцінку багатьох сталих положень. Зокрема, у надзвичайно короткий історичний термін було усунуто соціально-політичні та ідеологічні бар'єри, що стримували розвиток системи спеціальної освіти: почали підтримуватися приватні благочинні ініціативи, розширилися права батьків, їм надано право вибору освітнього закладу та форм організації навчання.

Як наслідок – на сучасному етапі однією з альтернативних форм отримання освіти дітьми з особливостями психофізичного розвитку стало інтегроване навчання. Воно, передусім, передбачає перебування дитини з особливими потребами в масовому загальноосвітньому дошкільному чи шкільному закладі, оволодіння нею знаннями, вміннями та навичками в ті ж самі терміни, що й здоровою дитиною. Сама ідея інтеграції базується на тому, що життя й побут людей з обмеженими можливостями мають бути найбільш наближені до умов і стилю життя суспільства, в якому вони перебувають. Це означає, що дитина з порушенням психофізичного розвитку має право задовольняти свої потреби так, як і всі інші члени суспільства.

Ці принципи закріплені низкою міжнародних та вітчизняних правових актів: Декларацією прав дитини, Декларацією про права осіб з відхиленнями в інтелектуальному розвитку, Декларацією про права інвалідів, законами „Про освіту”, в яких стверджується, що всі діти з обмеженими психофізичними можливостями, діти-інваліди мають право на навчання, на здобуття якісної освіти. Однак визнання права – це ще не визнання рівності, а популістське ставлення до цих питань теж може бути згубним.

Одним із перших кроків до спільного навчання дітей з особливостями в розвитку і звичайних дітей в нашій державі стала розробка проекту „Положення про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах”, підготовленого науковцями Інституту спеціальної педагогіки АПН України спільно з Всеукраїнським фондом „Крок за кроком”.

Згідно цього положення інтегрування таких дітей здійснюється за однією з форм:

– повною, коли дитина з психологічною готовністю до спільного навчання зі здоровими однолітками та рівнем психофізичного і мовленнєвого розвитку, який відповідає віковій нормі, включається до звичайної групи дошкільного закладу чи класу загальноосвітньої школи. При цьому вона обов'язково має одержувати корекційну допомогу за місцем навчання чи проживання;

– комбінованою, коли дитина з близьким до норми рівнем психофізичного та мовленнєвого розвитку включається до звичайного закладу за умови одержання допомоги з боку вчителя-дефектолога або помічника вчителя;

– частковою, коли дитина, котра не в змозі нарівні зі здоровими однолітками опанувати навчальний матеріал, лише на частину дня інтегрується до „масових” груп або класів;

– тимчасовою, коли діти з особливими потребами об'єднуються із здоровими однолітками 2-4 рази на місяць для проведення спільних виховних заходів.

У проекті цього документа зазначається: в інтегрованих класах або дошкільних групах можуть перебувати діти з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушеннями слуху, з важкими мовленнєвими порушеннями, з порушеннями зору, із затримкою психічного розвитку, з обмеженими можливостями інтелектуального розвитку. В цих класах має бути не більше двадцяти учнів, а дітей з особливостями розвитку – не більше трьох. Навчати дітей з особливими потребами мають педагогічні працівники, які підготовлені до роботи в умовах інтегрованого навчання; за потреби вчителі мають працювати з дітьми за індивідуально складеними планами. Індивідуальні навчальні програми розробляються вчителями або вихователями за участю фахівців (психолога, логопеда, дефектолога) та батьків на основі загальних навчальних програм. Оцінюються знання відповідно до порушення, за загальними або спеціальними критеріями за дванадцятибальною системою.

Отже, новій Україні потрібні „нові” дошкільні навчальні заклади та школи, а їм, в свою чергу, – „нові” вихователі (вчителі), які б поєднували в собі високу духовність і педагогічну майстерність, що формується й удосконалюється в процесі практичної діяльності. Саме таке завдання стоїть перед педагогічними вузами – підготувати висококваліфікованого працівника, який готовий до здійснення інклюзивного навчання та виховання.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблема інтегрованого навчання та виховання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх закладах стала предметом вивчення вітчизняних психологів та педагогів, серед яких В.Бондар, Л.Дробот, В.Засенко, Т.Ілляшенко, А.Колупаєва, В.Синьов, Т.Скрипник, Н.Стадненко, О.Таранченко, В.Тарасун та ін.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є розгляд проблеми інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх закладах, а також обґрунтування необхідності цілеспрямованої підготовки студентів педагогічних навчальних закладів до роботи з даною категорією дітей.

Вклад основного матеріалу... Готовність педагога до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами розглядають як інтегровану якість особистості, яка включає систему мотивів, станів, знань, умінь і навичок, певного досвіду вчителя, особистісних якостей, які забезпечують успішну педагогічну діяльність [4]. У структуру такої готовності входять функціонально зв'язані та взаємозумовлені компоненти — мотиваційний, когнітивний, операційний, оціночний та особистісний. Якщо перші три компоненти (мотиваційний, когнітивний та операційний) мають функціональний характер, то четвертий та п'ятий компоненти готовності — це особистісні характеристики, які формуються в процесі діяльності та спілкування з людьми, розвитку особистості.

Мотиваційний компонент – це сукупність мотивів, адекватних змісту діяльності педагога в інклюзивному класі. Означений компонент може містити основні групи мотивів: соціальні (громадська позиція), педагогічні (гуманістичні засади сучасної педагогіки), особистісного розвитку (пов'язані із самопізнанням, самоаналізом та самовдосконаленням), зовнішньої привабливості (престижність через втілення демократично-гуманістичних ідей, впровадження інновацій). Зазначимо, що діяльність педагога полімотивована, в її основі лежить кілька мотивів, які можуть належати до різних смислових груп.

Когнітивний компонент – це система знань, необхідних педагогові для успішної реалізації інклюзивного навчання. Ці знання включають основи корекційної педагогіки, психологічні особливості учнів з освітніми потребами, форми та методи роботи з ними, володіння інноваційними технологіями тощо.

Операційний компонент – це комплекс умінь та навичок, які забезпечують успішність здійснення інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Це, зокрема, вміння організувати навчальну діяльність як індивідуальну, так і групову; складати індивідуальний навчальний план; співпрацювати з батьками та необхідними спеціалістами; спілкуватися та вирішувати проблемні ситуації з учасниками навчально-виховного процесу, а також навички ведення спостереження.

Оціночний (рефлексивний) компонент включає в себе рефлексію власної діяльності, аналіз проблем, що виникають, самоаналіз, усвідомлення впливу власної особистості на педагогічний процес.

Особистісний компонент – це система особистісних характеристик, які впливають на результативність педагогічної діяльності. Ці характеристики можна умовно об'єднати в групи за ставленням: до інклюзивного навчання, демократичність сповідання гуманістичних ідей, готовність до „ризиків” з метою досягнення успіху, процесу втілення інклюзивного навчання (творчість, гнучкість), інших учасників навчально-виховного процесу (емпатія, комунікабельність, толерантність, адекватне сприйняття) та самого себе (позитивна Я-концепція, емоційна стійкість, здатність до саморегуляції, вольові якості). У створенні моделі готовності педагога до інтегрованого навчання та виховання дітей з особливими потребами використали аналіз поліфункціонального застосування поняття суб'єкта діяльності, який дозволяє виділити спільне в багатьох визначеннях – здатність ставати в певну професійну позицію стосовно своєї діяльності. Стати таким суб'єктом означає якісно освоїти дану діяльність, оволодіти нею й творчо ставитися до її здійснення. Визначення власної позиції, загалом, – означає самостворення особистості в контексті професійної діяльності й вибудовування на цій основі професійної Я-концепції [2].

Усі зазначені компоненти в основному формуються в педагогів у процесі навчальної діяльності у вищих навчальних закладах, зокрема, в процесі вивчення дефектологічних дисциплін.

Наказом МОН України за № 691 від 2 грудня 2005 р. „Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю” передбачено введення навчальної дисципліни „Основи корекційної педагогіки” (з 01.09.2006 р.) у вищих навчальних закладах, які готують фахівців за напрямом „Педагогічна освіта”. Завданням курсу є забезпечення необхідної теоретичної підготовки студентів до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. Вивчення курсу „Основи корекційної педагогіки” сприяє формуванню в студентів системи знань (когнітивного компонента):

- особливостей пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери дітей з порушенням розвитку;
- причин виникнення відхилень у їх розвитку;
- проблем їх навчання та виховання;
- загальних та спеціальних принципів та методів корекційно-виховного впливу;
- принципів організації та комплектування корекційно-освітніх класів та груп;
- оптимальних умов для життєдіяльності кожної дитини, її саморозвитку й самореалізації [1].

Підготовка сучасного спеціаліста передбачає, що ще в стінах навчального закладу він має оволодіти методологією самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення, що є важливим завданням активізації самостійної роботи. З цією метою використовується матеріал лекційних та семінарських занять. Лекційний матеріал створює проблемний фон з визначенням орієнтирів, які наповнюються змістом в процесі підготовки студентів до семінарських занять. Велику користь в оволодінні спеціальними знаннями приносить робота з психолого-педагогічною літературою, статтями журналів „Дефектологія”, „Практичний психолог”, „Початкова школа”, „Дошкільне виховання”, „Розкажіть онуку” та ін. Конспектуючи найбільш важливі питання, які мають науково-практичну значимість, новизну, актуальність, роблячи висновки, висловлюючи практичні зауваження, студенти глибше розуміють завдання спеціальної освіти.

Знання, отримані студентами в процесі вивчення курсу, сприяють формуванню операційного компонента. Майбутні педагоги оволодівають необхідними практичними вміннями та навичками, які допоможуть в подальшій професійній діяльності правильно організувати корекційно-виховну роботу з дітьми з порушенням психофізичного розвитку та проводити самостійні експериментальні дослідження з метою вдосконалення навчально-виховного процесу.

Педагог повинен уміти співпрацювати з батьками та фахівцями (дефектологами, психологами, соціальними педагогами, лікарями та ін.). З цією метою на заняття та самостійне опрацювання виносяться різноманітні завдання проблемно-пошукового змісту. Наприклад, кожному студентові дається педагогічна задача, вирішення якої передбачає визначення порушень у дитини, розробки індивідуального плану роботи з нею, створення рекомендацій для батьків тощо.

У процесі вивчення курсу „Основи корекційної педагогіки” формується й оціночний компонент, який включає в себе аналіз власної діяльності, проблем, що виникають, самоаналіз, усвідомлення впливу власної особистості на педагогічний процес.

Студенти вчаться аналізувати проблеми, що виникають, знаходити шляхи їх вирішення, шукати в роботі нові, більш досконалі прийоми, оцінювати й порівнювати результати з поставленими

завданнями. З метою формування в майбутніх педагогів здатності до аналізу та самоаналізу на заняттях застосовуються різноманітні схеми, вправи, задачі проблемно-пошукового змісту, а також проводиться обговорення та оцінювання результатів власної діяльності.

Проте професійних знань, педагогічних навичок та вмінь недостатньо для того, щоб педагог міг заволодіти серцями своїх вихованців і повсякденно впливати на їхню діяльність, поведінку, самовиховання, сприяти гармонійному всебічному розвитку, успішній соціалізації. Щоб це відбулося, йому потрібно бути яскравою, всебічно розвинутою, високоморальною особистістю. Саме формуванню особистісного компонента сприяють виховні цілі занять курсу „Основи корекційної педагогіки”. Зміст навчальних занять спрямований на виховання в студентів високої духовності, гуманістично орієнтованого професійного світогляду та педагогічної майстерності, які вдосконалюватимуться протягом практичної роботи в загальноосвітніх закладах. На заняттях неодноразово наголошується, що педагог – це людина, яка може зрозуміти дитину, здатна бачити світ її очима, визнавати й розвивати в ній особистість, гідну поваги. Вже на студентській лаві майбутній педагог повинен засвоїти, що головна цінність загальноосвітніх навчальних закладів – діти та їх життя. Дитина не засіб, а мета виховання, тому не дитину слід пристосовувати до навчального закладу, а навпаки – навчальний заклад до потреб дитини. Педагоги мають пристосовуватись до неї, щоб не ламати природу дитини, піднімати її на максимально можливий рівень.

Висновки... Таким чином, у процесі вивчення курсу “Основи корекційної педагогіки реалізуються завдання підготовки студентів до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання, а також формуються компоненти даної готовності. Отже, в основу підготовки майбутніх педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку покладено ідею професійного та особистісного зростання й самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Корекційна педагогіка. Навчальна програма для вищих навчальних закладів IV рівня акредитації / Укладач Савицька Г.І. – Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2007. – 10 с.
2. Петровский В.А. Личность в психологии: парадигма субъектности. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
3. Савицька Г.І. Интеграция – перспективная форма навчання дітей з особливими потребами // Дефектологія. – 2003. – №3. – С. 48-50.
4. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. академіка В.І.Бондаря. – Луганськ: Альма-матер, 2003.– 436 с.

Аннотація Г.И.Савицкая

Подготовка студентов к работе с детьми, которые имеют отклонения в развитии в условиях интегрированного обучения в общеобразовательных учреждениях.

В статье раскрыто суть учебно-воспитательной деятельности будущего педагога в условиях интеграционного обучения детей имеющих отклонения в развитии. Определены компоненты готовности к работе с такими детьми, которые формируются в процессе изучения дефектологических дисциплин.

Ключевые слова: *интегрированное обучение, инклюзивное обучение, дети имеющие отклонения в развитии, специальное образование, коррекционно-воспитательная работа.*

Summary

H.I.Savits'ka

Students' Training for the Mentally Deficient Children's Integrated Education in General Educational Establishments

The article deals with the essence of a teacher's educational activity in the circumstances of mentally deficient children's integrated education in general educational establishments. The readiness for work components, that are formed in the process of study of mental defects and physical handicaps studying is defined.

Key words: *integrated education, mentally deficient children, specialist education, correctional and educational work.*

Дата надходження статті до редакції

„5” травня 2008 р.